

Музейна андрагогіка як напрям співпраці
Педагогічного музею України та Інституту післядипломної педагогічної
освіти Київського університету імені Бориса Грінченка

Міхно Олександр Петрович, кандидат педагогічних наук,
директор Педагогічного музею України, м. Київ
Матвійчук Оксана Євгенівна, кандидат педагогічних наук,
доцент Київського університету імені Бориса Грінченка, м. Київ

Анотація

У статті висвітлено місію музею як соціокультурного інституту. Розглянуто поняття «музейна педагогіка», «музейна андрагогіка». Представлено досвід співпраці Педагогічного музею України та Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка.

Ключові слова: музей, музейна педагогіка, музейна андрагогіка, вчителі.

Аннотация

В статье освещена миссия музея как социокультурного института. Рассмотрены понятия «музейная педагогика», «музейная андрагогика». Представлен опыт сотрудничества Педагогического музея Украины и Института последипломного педагогического образования Киевского университета имени Бориса Гринченко.

Ключевые слова: музей, музейная педагогика, музейная андрагогика, учителя.

Annotation

The article deals with the mission of the museum as a socio-cultural institution. The author considers the concepts of «museum pedagogics », «museum andragogics». The article presents the experience of cooperation between the Pedagogical Museum of Ukraine and Borys Grinchenko Kyiv University In-service Teacher Training Institute

Keywords: museum, museum pedagogics, museum andragogics, teachers.

Наша країна перебуває в пошуку нової освітньої парадигми, відбувається уточнення культуротворчої функції освіти, осмислення ролі культури у визначенні орієнтирів у сфері навчання і виховання. Музей як соціокультурний інститут завжди займав важливе місце в системі вітчизняної освіти, незаперечною залишається його роль у культурно-освітньому просторі України і сьогодні.

В останні десятиліття питанням співпраці музеїв та освітніх установ (шкіл, позашкільних навчальних закладів, університетів) приділяється чимало уваги на конференціях, семінарах, зустрічах обміну досвідом. За багато років накопичено, проаналізовано та узагальнено цікавий досвід такої співпраці, виокремлено новий напрям партнерства бібліотек, архівів, музеїв, університетів у контексті наукової інтеграції. Розмаїття зв'язків музею та суспільства дає підстави розглядати його як інформаційну систему, спрямовану на передачу інформації специфічними засобами [3]. Значення сучасної музейної установи визначається її комунікаційним потенціалом і характеризується наявністю різних форм комунікації: музейного предмета і дослідника, який розкриває різні боки інформаційного потенціалу, закладеного у предмет; музейного предмета та розробників концепції музейної виставки; музейного предмета і музейного педагога, екскурсовода і психолога, які прагнуть донести до різних категорій відвідувачів (у відповідності з їх рівнем сприймання) не тільки інформацію, а й впливати через емоції на підсвідомість слухачів і сприяти їхньому заглибленню в історичне середовище, застосовуючи образно-емоційні прийоми, інноваційні методики й технології, зокрема інтерактивні форми [1]. В останні роки значно посилилась увага науковців та практиків до музейної педагогіки, яка розглядає музей як поліфункціональну, самодостатню освітню систему та чітко визначає стратегію його освітньої діяльності [2]. Серед питань, які пробує вирішувати музейна педагогіка, – надання інструментарію для ефективної роботи музею з його аудиторією, узагальнення й розроблення різноманітних способів звернення до людини як учасника процесу музейної комунікації, введення новітніх педагогічних технологій в музейний освітній простір. Музейна педагогіка обґрунтовує необхідність упровадження в освітній процес у музейному просторі індивідуально-орієнтованих методик, які спрямовані на активізацію інтелектуальних, творчих здібностей особистості, що забезпечують багатоступінчастість і безперервність музейної освіти, формування музейної потреби та музейної культури. Водночас музейна педагогіка є і підсистемою безперервної освіти, що сприяє

вирішенню таких важливих завдань, як формування відчуття історичної, культурної та цілісної ідентичності особистості, розвиток здатності до самовираження у діалозі культур. Активно впроваджуються в діяльності музеїв методи музейної андрагогіки (освіти, самоосвіти й виховання дорослих). Андрагогіка (від грецьк. *aner*, *andros* – дорослий чоловік та *ago* – вести) – наука про навчання та виховання дорослих [6]. Саме досвід роботи з цією аудиторією, для якої в першу чергу музей не лише простір для отримання знань, ми хочемо представити у статті. Йдеться про форми та методи співпраці одного із перших музеїв України – Педагогічного музею України та Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка.



Педагогічний музей України, фото 2015 р.

Обидві установи територіально знаходяться в м. Києві і засновані приблизно в один і той же час. Зокрема, Педагогічний музей, який

покликаний зберігати і популяризувати надбання педагогічної спадщини, створений у 1901 році, а датою створення Київського університету імені Бориса Грінченка вважається 1874 рік. Ідея створення музею належала видатному українському педагогу-методисту Т.Лубенцю. Фінансову частину взяв на себе український підприємець-меценат М. Терещенко. Метою його було «дати працівникам нижчої і середньої школи можливість наочно, на зразках чи друкованих джерелах ознайомлюватися з найкращою постановкою навчально-виховної справи, а також з історією школи та її сучасним станом в Росії і закордоном» [7, с. 34]. Деякий час музей не мав свого приміщення і лише 5 жовтня 1912 р. відбулось урочисте відкриття музею в новому приміщенні на вулиці Володимирській, де він перебуває і нині. Крім залів для експозиції, в Педагогічному музеї були і фахова бібліотека, читальний зал, спеціальні кабінети для демонстрування навчальних посібників і приладів, зразковий фізичний кабінет, довідкове бюро, виставка педагогічної літератури, велика аудиторія для проведення масових заходів. Він мав книгосховище, а також зали: бібліотечний, канцелярії, для проведення зборів вчених і представників різних освітніх товариств, виставковий і велику кількість кабінетів та допоміжних приміщень. Користуватись (безкоштовно) фондами музею мали право всі без винятку працівники навчальних закладів міста і всього округу, студенти, учні старших класів гімназій, а також сторонні особи, але вже з дозволу завідуючого. З бібліотеки книги видавались і додому, при цьому для некиївських вчителів існували обмеження як у часі – (півроку), так і в кількості – (не більше 5 книг).

Отже, музей працював як великий науково-методичний центр Київського навчального округу. Тут діяли також літні курси вчителів (на зразок нинішніх – підвищення кваліфікації). Ще в листі-відповіді на звернення попечителя Київського навчального округу П. Зілова від 25 червня 1909 р. голова Київського біржового комітету Семен Могилевцев, який повністю профінансував будівництво споруди, запропонував розширити завдання музею, тим самим сформулювавши його цінності на майбутнє:

«його пряме завдання – сприяти розвитку освіти в народі, бути живим струменем безпосереднього в ньому спілкування тих же вчителів та інших науковців між собою і з народом шляхом лекцій та інших читань, які можуть найповніше сприяти якомога кращому поширенню необхідних просвітницьких та наукових відомостей, давши можливість і дорослим долучитися до освіти, маючи доступ до читальні при музеї та оглядаючи виставки, колекції та інші навчальні посібники під освіченим керівництвом хранителів кабінетів, слухаючи лекції та пояснення» [7, с. 40]. До речі, київський архітектор П. Альошин у зовнішньому оформленні музею використав на фасаді фриз, який символічно відображає всі види і стани процесу навчання. Яскравий період в діяльності музею – 1917 рік, коли в його приміщення вселяються різні організації. У червні того ж року Центральна Рада звернулася з проханням надати приміщення для Секретаріату. У своїх спогадах М. Грушевський писав: «Центральна рада для своїх зібрань дістала від міської думи в Педагогічному музеї нібито дві кімнати, а, властиво, одну, котра була потім моїм кабінетом, коли Центральна рада заволоділа всім будинком, а друга – се був темний коридорчик, куди виходили двері з всіх кімнат. Коли збиралось більше публіки, то там стояли «запорожці», а в властивім покої стояв стіл і кілька лавок навколо. Так виглядало приміщення, в котрім я застав се будуче українське правительство, для широких зборів воно діставало дозвіл користуватись великою залою музею... Кілька покоїв займав Педагогічний музей (колекція мого давнього знайомого Черкунова) та бібліотека» [7, с. 41]. Педагогічний музей 20 листопада 1917 р. став місцем проголошення Української Народної Республіки, прийняття IV Універсалу про незалежність в ніч з 24 на 25 січня 1918 р. 5-7 квітня 1917 р. у великому залі Педагогічного музею проходив I Всеукраїнський з'їзд учителів. 7 листопада 1917 р. в залі Педагогічного музею урочисто відкрито Українську академію педагогічних наук (УАПН), яка стала прообразом нинішньої НАПН України. У приміщенні музею функціонували різні освітні установи, працювало Бюро Всеукраїнської вчительської спілки, де головою була С. Русова,

розміщувалась редакція журналу «Вільна українська школа». У цьому ж будинку працювала і новостворена Українська державна академія мистецтв – предтеча сучасного Київського художнього інституту. 5 жовтня 1918 р. у великій залі музею урочисто відкрито Український народний університет у складі 3-х факультетів: історико-філологічного, фізико-математичного та правничого. З плином часу у Педагогічному музеї було розміщено Музей революції та історії партії (1924). У 1938 р. тут почав працювати Музей Леніна. І тільки у 1977 р., було створено Педагогічний Музей УРСР у складі Науково-дослідного інституту педагогіки. У травні 1987 р. відбулась урочисте відкриття оновленої експозиції музею. Вона охоплює період з найдавніших часів до 1945 р. і розповідає музейними засобами про розвиток освіти та педагогічної думки в Україні в зазначений період.



Київський університет імені Бориса Грінченка, фото 2015 р.

Багато десятків років з Педагогічним музеєм тісно співпрацювали викладачі та студенти **Київського університету імені Бориса Грінченка**. Варто згадати основні літописні рядки з історії даного навчального закладу. **16 березня 1874 р.** – відкрито педагогічні курси удосконалення вчителів початкових народних училищ Київського навчального округу, з яких

розпочалась історія Університету. **1919 р.** – створено Педагогічний інститут імені Б.Д.Грінченка, згодом реформований у Київські педагогічні курси імені Б.Д.Грінченка. **5 лютого 1939 р.** – засновано Київський міський інститут удосконалення вчителів. **1991 р.** – створено Київський міжрегіональний інститут удосконалення вчителів на базі Київського міського та обласного інститутів удосконалення вчителів. **17 грудня 1993 р.** – Київському міжрегіональному інституту удосконалення вчителів присвоєно ім'я Б.Д.Грінченка, педагога, громадського діяча [4]. **2002 р.** – Київський міжрегіональний інститут удосконалення вчителів імені Б.Д.Грінченка реорганізовано у Київський міський педагогічний університет імені Б.Д.Грінченка. Сучасний університет – це 6 інститутів, серед яких і Інститут післядипломної педагогічної освіти, 4 факультети та університетський коледж, більше 9 тисяч студентів із різних напрямів підготовки. Університет також постійно оновлює експозицію власного музею імені Бориса Грінченка. Зважаючи на спільність історичного розвитку Педагогічного музею та Київського університету імені Бориса Грінченка постійно в усі роки існувала тісна співпраця між цими навчальними закладами. Так, наприклад, вже декілька років поспіль триває спільний проект Педагогічного музею України та Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка: «Інститут у музеї». У межах проекту на базі музею проводяться заняття для різних категорій вчителів міста Києва, шкільних психологів та бібліотекарів. Заняття розпочинаються екскурсією стаціонарною експозицією музею «Розвиток освіти та педагогічної думки в Україні від найдавніших часів до 1945 р.». Екскурсія має інтерактивний характер: слухачі беруть у ній активну участь, відповідаючи на запитання та виконуючи низку цікавих завдань. Подобаються вчителям ігрові форми роботи: вікторини, квести. Також екскурсанти мають можливість ознайомитись з підручниками, журналами, методичними працями та іншими навчальними виданнями, які є окрасою музею – складовими наукового об'єкту «Колекція стародруків Педагогічного музею України (рукописи,

стародруки та рідкісні видання 1477–1923 рр.)», який містить понад 4 тис. одиниць зберігання і складається з 10 колекцій:

- рукописи XVIII – XIX ст.;
- Інкунабули;
- «Кириличні видання XVII – поч. XX ст.»;
- «Видання гражданського друку XVIII – першої третини XIX ст.»
- «Стародруки латинським шрифтом XVI – ХУІІІ ст.»;
- «Картографічні видання XVIII – поч. XX ст.»;
- «Розвиток наук у XIX – першій чверті XX ст.»;
- «Журнали педагогічної та історико-культурної тематики 1834–1923 рр.»;
- «Педагогічна україніка 1842–1923»;
- «Українська дитяча книга 1885–1923 рр.»;

У 2001 році «Колекцію стародруків Педагогічного музею України» визнано науковим об'єктом, що становить національне надбання [5].

Відповідно до спеціальності вчителів курсів підвищення кваліфікації підбираються видання із зазначених колекцій. Музей має велику актову залу, сучасні технічні пристрої, які значно покращують проведення групових занять (лекцій, тренінгів) та індивідуальних консультацій з освітянами. Тематика лекцій та тренінгів вибудовується із врахуванням експозиції музею: «Видатні педагоги України», «Методи, форми, засоби виховання», «Медіаосвіта та медіаграмотність для громадян» тощо.

Досить часто вчителі під час занять мають змогу стати учасниками відкриття тематичних музейних експозицій, переглянути матеріали, поспілкуватись із запрошеними гостями, послухати музику, переглянути відеофільми. Після таких занять педагоги приходять до музею вже із своїми учнями, використовують фонди музею для написання випускових робіт.

Залучення вчителів до музейно-педагогічної діяльності у системі освіти дорослих оптимізує реалізацію навчально-виховного потенціалу музею, оскільки: через учителя музей забезпечує взаємодію з широкою дитячою аудиторією; враховуючи індивідуальні особливості, рівень гуманітарної

підготовки, вчитель педагогічно доцільно готує учнів до сприйняття музейної експозиції і цим сприяє формуванню їхньої культури; музейні співробітники, розробляючи спеціальні програми для вчителів, значно збагачують зміст освітньо-виховної взаємодії між музеєм і навчальним закладом. Хоча музеї та університети мають різні завдання, у цьому контексті університети працюють здебільшого з мовою, історичними текстами й документами, а музеї, скоріше, зосереджуються на історичних об'єктах, але спільно шукають більшої синергії, яка є корисною їм обом.

В умовах сучасної соціокультурної ситуації співпраця Інституту післядипломної педагогічної освіти і Педагогічного музею України, сприяє вирішенню цілого комплексу завдань, пов'язаних з особистісними проблемами – самореалізацією, самоосвітою, відкриваючи шлях культурного розвитку кожній людині і набуття нею освітньої компетенції.

Список використаних джерел:

1. Белофастова Т. Ю. Педагогічні засади діяльності музею як соціально-культурного центру: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. – К., 2003. – 22 с.
2. Караманов О. В. Сучасні тенденції розвитку музейної педагогіки в Україні / О. В. Караманов // Матеріали науково-практичної конференції «Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи» (Київ, 24-25 вересня 2013 р.) / Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. – К.: НКПКЗ, 2013. – С. 35–37
3. Ключко Ю. М. Проблема теоретичного осмислення соціальних функцій музею [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/>
4. Матвійчук О. Є. Невідомий Б. Д. Грінченко : бібліотекознавець, бібліограф, редактор, видавець // «Мрії, вистраждані життям»... До 145-річчя з дня народження Б. Д. Грінченка : колективна монографія (у 2-х частинах). Частина 1 / В. О. Огневюк, Н. М. Гупан, Н. П. Дічек та ін. – К.: КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2009. – С.93-105

5. Міхно О. Науковий об'єкт «Колекція стародруків Педагогічного музею України» (рукописи, стародруки та рідкісні видання 1477–1923 рр.), що становить національне надбання : збереження, вивчення, популяризація / О. Міхно // Історико-культурна спадщина: збереження, доступ, використання : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 7–9 квітня 2015 р., Національний авіаційний університет / редкол. Тюрменко І. І. та ін. – К. : «Талком», 2015. – С. 137–141
6. Пусепліна Н. Андрагогічні засади використання освітньо-виховного потенціалу музеїв у професійній підготовці вчителів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/pena/2012_1/Pusepl.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/pena/2012_1/Pusepl.pdf)
7. Тригубенко В. В. Скарбниця реліквій, джерело досвіду вітчизняної освіти / В. В. Тригубенко // Педагогіка толерантності. – 2000. – № 2. – С. 33–48.